

Lehenik, enfasia jarri behar dugu demokraziaren arrazoitik sortutako balioak, giza eskubideak errespetatzeri buruzko etikarekin lotutakoak bereziki, bizikidetasuna eta gizarte harremanak bideratzen dituztenak izan daitezen, salbuespen eta itzulingururik gabe. Horrek berekin dakar, ezinbestean, bortizkeria terrorista irmoki eta sakonki gaitzestea eta demokraziaren sarea osatzen duten erakunde publiko guztiek eta eragile politiko eta sozial guztiek batera eta ekintza bakarrean aritzea, horrela, izendatzaile komunetako txikiena ezarriz, balio horiek etengabe indartu eta sendotzeko diskurtsoari eta praxiari eutsi diezaioten eta euskal gizarte osoko txoko guztietara eramatea lor dezaten, batez ere balio horiek oraindik eraginik ez duten txokoetara.,

Adierazitako noranzkoan hainbat eta gehiago aurreratuz, orduan eta gehiago arinduko da terrorismoaren biktimen sufrimendua. Askok bizi duten isolamendu eta bakardade edo enpatia gutxia ezabatuko dira. Oinarrizko giza eskubideak urratu izanaren biktima gisa onartuko dira, baita adierazle totalitarioak demokraziaren aurak egindako erasoen biktimatzat ere. Irmotasunez, eta atzera ezin egiteko moduan kokatuko dira duintasun, egin, memoria, justizia eta konponbidearen parametroetan, hor egon behar baitira.

Biktimizazio terrorista giza eskubideen urradura larria da, eta zuzeneko nahiz zeharkako biktimak eta biktimizazio orokor eta lausoa eragiten ditu. Gainera, terrorismoaren biktimiek, lehen mailako biktimizazioa jasan izan eta egun oraindik jasateaz gain, bigarren mailakoa eta hirugarrenekoa ere pairatu dute erakundeen eta gizartearen aldetik. Haren eraginak zuzentzen joan badira ere azken urteotan, erakundeek neurri zuzentzaile ezberdinen eraginkortasuna eta biktimen gogobetetasuna ebaluatu behar dituzte, haien eskubideak gauzatzera arin egokitzekeo prozesu dinamiko, iraunkor eta parte hartzeakoaren barruan. Horrela, bidegabeko egoerek berean jarraitzea saihestuko da.

Komenigarria da ohartzea Euskadin, biktimizazio terroristaren esperientziak, anitzak direla. Eraildako edo erailtzen saiatu diren eta beren ondasunetan kalteak jasan dituzten pertsonekin batera, txosten honek berariaz heldu die ere ETAREN mehatxu edota derrigortze terroristen biktimei ere. Biktima hauek ere urradura eta mugaketa larriak jasaten dituzte hurrengo eskubideetan: bizitzeko eskubidea eta osotasun pertsonala izatekoa, ongizate fisikoa eta psikologikoa, mugimendu askatasuna eta bizitokia aukeratzekoa, ideologikoa eta adierazpenekoa, bizitza pribatua eta familiakoa izateko eskubidea, parte-hartze politikoa edukitzekoa eta ordezkari politiko gisa aukeratua izatekoa. Biktimizazio honek oso kalte larriak eragiten dizkie jasan behar duten pertsonai, haien senideei eta euskal gizarteari orokorrean. Zoritxarrez eta bidegabe, zuzeneko biktima askok lehenago, eta baita ondoren ere, jasan du alde aurretiko biktimizazio anitz eta errepikakorreko eredu hori.

Txosten honek, neurri batean, jarduera publikoak ebaluatzen ditu terrorismoaren biktimekiko orokorrean. Eraitza modura, kapitulu honetako gomendioak terrorismoaren biktimei aitortpena eta erreparazioa egiteko 4/2008 Legean espresuki jasotako eskubideak jarraituz antolatu dira. Legea Eusko Legebiltzarrak onetsi zuen urte horretako ekainaren 19an, eta biktimen aldeko politiketan gertaera gogoangarrizat hartu behar da.

Eskubide bakoitzaren lege erreferentzia aipatu eta gero, gomendio orokor bat egingo dugu letra lodiz. Ondoren, dagokion testuinguruan kokatuko dugu eta, azkenik, hartatik eratorritako ekintza zehatzak adieraziko ditugu.

I. PARTE HARTZEKO ESKUBIDEA

Parte-hartzea (4/2008 Legeko 6. art.)

- “1.- Terrorismoaren Biktimen Partaidetzarako Euskal Kontseilua sortzen da.
2.- Kontseilu honen xedea izango da terrorismoaren biktimen partaidetza bideratzea haiei eragiten dieten gai guztietan, bai eta administrazio publikoei arlo honetako politika zehatzak abiaraz ditzatela proposatzea ere.
3.-Kontseilu honetako kide izango dira, modu paritarioan, Euskal Autonomia Erkidegoko herri-administrazioak, alde batetik, eta Euskal Autonomia Erkidegoan egoitza edo ordezkariak duten terrorismoaren biktimen elkarteak, terrorismoaren biktimaren bat dela-eta sortutako euskal fundazioak eta euskal elkarte bakezaleak, bestetik. Nolanahi ere, gizarte zibilaren gehiengoaren ordezkariak biktimen elkarteek izango dute.
4.- Kontseiluko burua prestigio aitortuko pertsona bat izango da eta administrazioek eta gizarte zibilak adostasunez izendatuko dute.
5.- Kontseiluaren osaera eta eginkizunak erregelamendu bidez zehaztuko dira”.*

Biktimen politikaren definizio dinamikokoak, bere dimentsio guztietan, biktimen parte-hartzea eduki behar du, beren elkarte eta erakunde bidez, kasu horietan. helburua jardunak zehazterakoan euren ikuspuntua aintzat hartzea da, baita haien laguntza ziurtatzea ere, aplikazioak eraginkortasun handiagoa izan dezan.

Horregatik, erakundeek aitortu eta babestu egin behar dute terrorismoaren biktimen eskubideak defendatzeko elkarte, fundazio eta erakunde ezberdinek egindako laguntza eta kontzientziazio lana. Parte hartzeko eskubidea legez, berariaz eta espresuki jasotzen da egia jakiteko eskubidearen garapenean (7.2.a) artikulua) eta, hezkuntzaren alorrean, terrorismoari legitimazioa kentzeko helburuaren barruan (9.4. artikulua).

Gure ustez, esparru horretan susta zitezkeen hainbat jardun adieraziko dugu:

- Biktimen behar adina ordezkari ziurtatu beharko litzateke terrorismoaren biktimen eskubideen defentsarako administrazio publikoen kontsulta organoetan, baita biktimen eskubideekin lotutako politika publikoen ebaluazioan ere.
- Biktimen interesen aniztasuna bermatu egin behar da, baita beren eskubideen babeserako erakunde edo elkartekoak ez diren horienak ere.

- Zehazki, egia jakiteko eskubidearen eta toki eta autonomia erkidego esparruetan ordain morala eskuratzearen eskubidearen garapenari dagokionez, terrorismoaren biktimekiko aitorten eta solidaritate adierazpena zabaltzen laguntzen duten ekintza eta ekimenak egiten direnean, biktimek horien prestakuntzan eta garapenean parte hartzeko aukera eduki behar dute, baita oroigarri gisa jar daitezkeen plaketan idatziko den horretan parte hartzeko aukera eduki ere. Biktimizazio berriak prebenitzeko beharrezkoa denez tratu pertsonala eta hurbilekoa edukitzea, saihestu egin behar da kasuan kasuko ekitaldiaren berri prentsaren edo telefono dei edo gutun inpersonel baten bitartez edukitzea. Gainera, nahi izanez gero, behar besteko denbora eduki behar dute ekitaldi horren barruan beren hitzekin esan nahi dutena adierazteko, pertsonalki edo beste pertsona batzuen bitartez.
- Terrorismoari legitimazioa giza eskubideen sustapenaren bitartez kentzeari dagokionez, bermatu egin behar da terrorismoaren biktimen eskaerak behar bezala ordezkaturiko direla Giza Eskubideetan eta Bakean Hezteko Aholku Batzordearen bitartez, otsailaren 10eko 31/2009 Dekretuak sortu eta araturikoa hura. Zehazki, eta ebaluzio zientifikoak oinarri hartuta, aintzat hartu behar da biktimek egindako eskaria ikasgeletan lekukotza zuzenekin laguntzeko.

II. DUINTASUNERAKO ESKUBIDEA

Duintasuna (4/2008 Legeko 4. art.)

“Euskal Autonomia Erkidegoko botere publikoek biktimak haien eskubideak errespetatuta tratatu ditzaten zainduko dute. Horretarako:

a) Neurri egokiak hartuko dituzte, beren eskumenen barruan, justizia egitera eta kaltea erreparatzera bideratutako prozedura judizial eta administratiboek beste prozesu traumatiko batzuk eragin ez ditzaten.

b) Neurri egokiak hartuko dituzte biktimen eta haien familiakoen segurtasuna, ongizate fisiko eta psikologikoa eta intimitatea bermatzeko, eta, bereziki, jendaurreko zenbait ekitaldi prebenitzeko eta ekiditeko, hala nola, biktimen eta haien familiakoen mespretxua, umilazioa edo izena galtzea dakarten ekitaldiak, terrorismoa gorensten dutenak edo terroristei omenaldia egiteko edo jendaurreko sariak emateko antolatzen direnak, eta zehazki aurka egingo diete ezaugarri horiek dituzten pintaketei eta kartelei, eta, hala dagokionean, arau-hauste penala ekar dezaketen ekitaldiak ikertuko dituzte, betiere, Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioak, eskubide horren defentsarako, herriakzioa baliatzeko aukera zabalik utzita.

c) Hedabideetan biktimen eta haien familiakoen intimitatea eta irudia babes dadin sustatuko dute, haien irudiak modu desegokian eta gehiegikeriaz erabil ez daitezela.

d) Biktimen eta haien familiakoen eskubideen eta duintasunaren defentsa sustatzeko, informazioaren profesionalak sentsibilizatzeko eta prestatzeko kanpainak bultzako dituzte.

e) Prestakuntza-sistema espezifikoak bultzatuko dituzte biktimei arreta emateko arduradun pertsonentzat, bereziki Euskal Autonomia Erkidegoko Poliziako kideentzat, Justizia Administrazioakoentzat, gizarte-zerbitzuetako eta terrorismoaren biktimei arreta eta laguntza ematen dieten kolektiboetako kideentzat”.

Duintasuna Zuzenbide Estatuko bidezko bizikidetzaren eta bizikidetzak bakezalearen esparru gisa antolatzen da. Biktimen duintasuna errespetatu egin behar da ekintzen aldeko politikekin, koordinatuak, parte hartzekoak eta biktimologiaren aldetik trebakuntza egokia duten profesionalekin eginak. Erakundeek galarazi egin beharko dituzte, eta baita konpondu ere hala badagokio, gizaki orori, gizaki izate soilagatik, zor zaion estimuaren aurka jasandako mespretxuak. Arreta berezia eman beharko zaie biktimizazio terroristaren ahultasun testuinguruei.

Erakundeek biktimen aldeko politikak antolatu beharko dituzte modu koordinatuan eta zeharka, errealtate bilakatuz terrorismoaren biktimek bere egindako printzipioak: duintasuna, egia, memoria, justizia eta ordaina. Biktimizazio prozesuak anitzak, dinamikoak eta konplexuak direnez, beharrezkoa da faktore anitzeko erantzunak, koordinatuak, hurbilekoak eta pertsonalizatuak ematea. Horietan, gauzatu egingo da biktima bakoitzaren duintasuna, bere egoera propiorako tratu egokia merezi duen eta errepika ezin daitekeen eta baliotsua den pertsona gisa. Biktimei lagundu eta haiekin lan egin behar duten profesional eta boluntario anitzek trebakuntza eskuratu behar dute, zehatza eta iraunkorra, bai ezagutzen alorrean, bai gizarte gaitasunenean.

Haien duintasuna ez aitortzea uztartu egiten da, orokorrean, erakundeen eta gizartearen aldetik biktimizazio terroristarekiko azaldutako “ikusgarritasun ezarekin” eta “ulermen faltarekin” (4/2008 Legeko zioen azalpeneko 6. paragrafoa). Egunetik egunera, ETaren biktimen etengabeko umilazioa islatu egiten da zenbait euskal udalerritan, pintaketan, kartelen eta gaizkileei eginiko omenaldien bitartez.

Txosten honen arabera, Ararteko erakundeari erantzun dioten udalerrietatik lauren batek gutxienez jarduerak bideratu ditu biktimen memoriaren, haien eskubideen edo duintasunaren aurkako pintaketak eta kartelak kentzeko. Udal betebeharrak hori eraginkorra izan dadin, beharrezkoa da jardutearen aldeko jarrera edukitzea eta aurrekontuen aldetik plangintza egokia edukitzea. Halaber, garbiketa lanak egiten dituzten enpresetako langileek babes egokia jaso behar dute, horrelakorik eskatzen badute.

Zazpi euskal udalerririk bakarrik adierazi du biktimen memoriaren aurka egingo zuten ekitaldi publikoak debekatu edo saihesten saiatu dela. Zoritxarrez, datu hori are adierazgarriagoa da beste iturri batzuekin alderatzean, adibidez terrorismoaren biktimen elkarte batzuekin alderatuz gero. Kasu horietan, biktimizazio arriskuko testuinguru gisa, aldizkako festak, tokiko ospakizunak, kirol ekitaldiak edo gaizkileei egin ahal zaizkien omenaldiak aipatzen dituzte.

Udal esparruko ordain moralaren gaian (4/2008 Legeko 5.3. artikulua), terrorismoaren biktimekiko aitorten eta solidaritate adierazpena zabaltzen laguntzen duten ekitaldi eta ekimenak antolatzeari dagokionez, Ararteko erakundeari informazioa helarazi dioten udalerririk guztietatik %43ak adierazi du ez dituela jarduera horiek egin. Ekitaldi horiek egin dituzten kasuan, hurrengo lau jarduera taldeak aipatu dira:

- banakako eta taldeko omenaldiak, batzuk urtean behin, eta Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzarekin lankidetzan jardunez;
- dominak ematea eta seme kutun izendatzea;

- banderetan krepe beltzak jartzea, gaitzespen manifestuak lantzea eta kontzentrazio isiletarako deialdiak egitea, atentatu edo eraso terroristak jazotzen direnean eta alde aurretik horrelako gertakariak jazotzen direnerako garatu izan den protokoloa jarraituz;
- erakusketak antolatzea.

Salbuespen modura, jazarpenaren biktima direnei udalerraren solidaritatea helarazi izan zaie espresuki eta aldizka. Nolanahi ere, beharrezkoa da biktimen euren parte-hartzea edukitzea. Haiek, zenbaitetan, gerta liteke omenaldi edo jarduera horiek ez onartzea, *“une zail haiek berriro bizi nahi ez izateagatik”* edo *“besterik gabe ekimena beranduegi iristen dela uste izateagatik”*. Gainera, ordain moralaren kasuan bereziki, tratu pertsonalatuaren eta hurbilekoaren beharra ikusten da, memoriari buruzko *infra* idatz-zatian berretsi genuen moduan.

Jarraian, esparru honetan susta zitezkeen hainbat jardun zehaztuko dugu:

- Gertaera Traumatikoen Biktimei Laguntzeko Graduondoa sustatzea, biktimizazio terroristan espezializatuz. Orain dela bi urte hasi zen honekin, Giza Eskubideen Zuzendaritzaren, Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzaren (Eusko Jaurlaritzarenak biak) eta Euskal Herriko Unibertsitatearen laguntzarekin. Biktimekin ordain pertsonal (fisikoa eta psikologikoa), material eta sinbolikoko prozesuen esparru ezberdinetan harremanetan jartzen diren administrazio eta entitate pribatuetak langile guztien ordezkari izaten saiatu behar da. Biktimekiko tratu egokia bermatzea eta biktimologiaren alorreko trebakuntza eta sentsibilitatea areagotuko duten agente gisa jardun ahal izatea da kontua. Halaber, graduondo horretan kazetariak eta kazetaritza ikasleak parte hartzearen alde egin behar da.
- Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzaren lankidetzeta eta koordinazioko berariazko protokoloak sinatzea bultzatzea daiteke terrorismoaren biktimekin harremanetan dauden erakunde pribatu eta publiko ezberdinekin. Parte hartzeko mekanismoak aurreikusi behar dira, horien bitartez protokolo horiek betetzen direla ikuskatzeko eta alor bakoitzean biktimen eskubideen aurka doazen jarduerak konpontzeko beste jarduera zehatz batzuk proposatzeko.
- Biktimentzako justizia printzipioen deklarazioa aplikatzeari buruzko Nazio Batuen Gidaliburua egokitu eta barreiatzen dela sustatu behar da berariazko talde profesional bakoitzaren baitan. Horrela, konpromiso egokia eta aktiboa hartuko da biktimizazio terroristaren esparru bakoitzean.
- Udal esparruan, biktimentzako umiliagarriak diren ETAREN aldeko pintaketak eta kartelak kentzearen lana giza eskubideen zainketan lehentasuna duen berariazko lan gisa jorratu behar da, eta ez kaleak garbitzeko lan orokor gisa.
- Beren eskumenen barruan, udal erakundeek eta, subsidiarioki, baita foru erakundeek eta erakunde autonomikoek ere, ofizios hasiko dituzte kasuan kasuko lege izapideak, indarrean dagoen legediarekin bat etorri gaizkileen omenez jarritako plakak eta monumentuak bertatik kentzeko.

- Printzipio eta balio demokratikoen inperioak berekin ekarri behar ditu Euskadin profil ideologiko desberdina duten taldeek egiten duten indarkeria terroristarekin zerikusia duten ekintzak kondenatu eta baztertzeko dituzten politika publikoen oinarria eta pentsamendu soziala barne hartzea.

III. JUSTIZIARAKO ESKUBIDEA

Justizia (4/2008 Legeko 3. art.)

“1.- Euskal Autonomia Erkidegoko botere publikoek lagundu egingo dute, ahal duten neurrian eta eskumenek ahalmentzen dieten heinean, terroristen zigorgabetasunak eragindako egoera bidegaberik edo babesgabetasun-egoerarik izan ez dadin. Hartara, biktimek benetako babes judiziala jasotzean euren eskubideak zaindu daitezten, euren gorabehera bereziak kontuan har daitezten eta horrek eragin diezazkiekeen eragozpenak ahalik eta txikiak izan daitezten sustatuko dute botere publikoek.

2.- Horretarako, esleitutako eskumenen barruan eta botere judizialari zor zaion errespetuarekin, xede hauek dituzten neurriak ezarriko dira:

a) Eragiten dieten prozeduren egoerari buruzko informazioa ematea.

b) Zigor-arloko prozesuetan eta administrazioarekiko auzi-prozesuetan zehar biktimek prozeduretara irispidea izatea eta behar ditzaketen baliabide juridiko, ekonomiko, tekniko eta psikologikoak eskuragarri izatea.

c) Ekintza terroristen eraginpeko bihurtu dituzten ekintza terroristak direla-eta egiten diren epaiketara joateko laguntza pertsonala eskaintzea.

d) Biktimen segurtasunaren eta intimitatearen zaintza sustatzea, prozesu judizialetan parte hartzen dutenean, esku-sartze ez-legitimoetatik edo beldurrarazte- eta errepresalia-egintzetatik eta bestelako edozein irainetatik edo laidotatik babesteko.

3.- Euskal Autonomia Erkidegoko botere publikoek lankidetzako baliabide egokiak ipiniko dituzte Justizia Administrazioarekin eta Fiskaltzarekin artikuluko honetako 2. paragrafoko neurriak abian jartzeko”.

Biktimen justizia eskari legitimoa bete egin behar da, eskari hori prozesu eta emaitza modura ulertuta beti Zuzenbide Estatuaren barruan. Justiziak, balio etiko eta juridiko gisa, zigorgabetasun falta esan nahi du, hau da, biktimizazioek erreakzio publikoak eskatzen dituzte, erantzule zehatzak nortzuk diren ezartzeko eta konponezina dena nola konpondu behar den zehazteko. Administrazio eskumendunek zaindu egin behar dute ordain hori eraginkorra izatea eta inoiz bigarren mailako biktimizaziorik ez gertatzea.

Justizia administrazioari dagokionez, administrazio eskudunek zaindu egin behar dute justizia eskuratzeko eskubidea, parte hartzekoa, informazioa eskuratzekoa, babeserakoa, ordaina jasotzekoa eta biktimizazioa prebenitzekoa benetan baliatzen direla, hau da, biktimen aurka edota beste pertsona batzuen aurka antzeko gertaerarik berriro jazo ez dadila zaindu behar dute. Azken alderdi horrek hartu egiten du bigarren mailako biktimizaziorik ez jasateko eskubidea. Bigarren mailako biktimizazio hori gizartearen eta baita biktimak babestu, atenditu eta haiekin lankidetzan aritu behar duten erakunde eta profesionalen axolagabetasunaren edo zabarkeriaren ondotik ere etortzen da.

Euskal erakundeek justizia bete behar saihestezinak dituzte terrorismoaren biktimekin. Haien giza eskubideen babesa terrorismoa prebenitzeko ekintza onena da, baina horrek ez du esan nahi gaizkileen eskubideak kaltetzen direnik. Erakundeen aldetiko abandonuak eta gizartearen aldetiko axolagabekeriak lagundu egiten dute zigorgabetasunean eta biktimizazio iraunkorrean erailketa, lesio, kalte material, mehatxu edota derrigortzeetan.

Eskubideen aldarrikapenaren eta horien aplikazioaren artean dagoen tartea murrizteko, haien benetako eraginkortasuna ebaluatu behar da, aldizka eta banaka, nazioarteko araudian proposatutako adierazle kualitatiboak eta kuantitatiboak gorabehera. Oinarrizko edo gutxieneko tratu printzipio edo estandar batzuk dira, beti hobetzeko modukoak barne eskala batean. Euskal erakundeek erantzukizun berezia dute biktimizazio anitza eta iraunkorra saihesteari dagokionez.

Bestalde, ETAk mehatxaturiko edota derrigorturiko pertsonak hainbat urte daramatzate bidegabeko egoera bat jasaten, eta erakundeek eta gizarteak ez dute garaiz eta behar bezala erreazionatzen jakin haien duintasun eta eskubideak aitortu eta babesteko. Terrorismoaren beste biktima batzuei dagokienez, eskubideak eta zerbitzuak zehaztu egin behar dira, horien bitartez biktimizazioa gutxitu eta prebenitzeko. Mehatxaturiko pertsonentzat, ezkutuko biktimizazio maila altua existitzen da. Hori dela eta, erakundeek biktimen aldeko politikak diseinatu behar dituzte, benetan gertakariak salatzen ez dituzten biktimenganaino iritsi ahal izan daitezen. Euskal erakundeek politikak sustatu behar dituzte epe labur, ertain eta luzera, eta horiek egokiak eta bidezkoak izan beharko dira. Politika horien helburua mehatxuen edota derrigortze terroristen biktima diren pertsonen eskubideak babestea izan behar da, aldez aurretiko biktimizazio terrorista nahiz babes neurrietatik eratorritako ondorio negatiboak berak gutxituz.

4/2008 Legeak, funtsean, ohiko zehapen justiziarri heltzen badio ere, nazioarteko araudian oinarritzen diren eta bertan jaso diren printzipio gidarien artetik beste justizia mota batzuen aukerak aipa daitezke. Justizia modu horiek ezin dira, inolaz ere, zigorgabetasuna edo bidezko erantzun falta izan. Aldiz, azterlan zientifiko ezberdinen arabera, lehen postuan kokatzen dituzte biktimen ordain integrala eta gaizkileen erantzukizuna. Prozeduratik, terapiatik eta ordainetik etorritako justizia dira, guztiak elkarren osagarri eta, beti, zehapen eta zuzenbide antolamenduaren berme sistemaren barruan. Justiziak, nahitaez, burututako egintzengatiko zehapen publikoaren deklarazioa egitea eskatzen du, egilearen aldetiko erantzukizun aktiboaren beharra eta biktimei ordain eraginkorra ematea.

Zehazki, lehengoratzeko justizia biktimak ahazten ez dituen eta beste ezer baino lehen haien eskubide eta interesak babesten dituen justizia da. Gaiaren alorreko nazioarteko printzipioekin bat etorritik, euskal erakundeek etorkizuneko aukerak hausnartu behar dituzte, terrorismoak eta bidegabeko egoerak amaitzen direnerako eta biktimek horrelakorik nahi badute. Horretarako, beharrezkoa da aldez aurretik gertakari horiek publikoki gaitzestea, indarkeriari legitimazioa kentzen dioten eta beren delituen ardura gain hartzeko eta biktimei ordaina emateko prest dauden gaizkileekin batera.

Justizia administrazioaren alor zehatzean susta daitezkeen ekintza zehatz modura, hurrengoak azpimarratzen ditugu besteak beste:

- Eusko Jaurlaritzako Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzak berriazko protokoloak sinatzea bultzatzea dezake hurrengoan artean, esparru honetan errealitate bihurtu daitezkeen laguntza eta koordinazio printzipioak: Justizia Ministerioa, Botere Judizialaren Kontseilu Nagusia, Estatuko Fiskaltza Nagusia, Barne Ministerioa, Lan Ministerioa, Herrizaingo Saila, Justizia Saila (azken biak Eusko Jaurlaritzarenak), eta terrorismoaren biktimen eskubideak babesteko erakunde ezberdinak. Protokolo horien helburua eraginkortasunez bermatzea izango da informazio, babes, tutoretza judizial eta parte-hartze eskubideak nahiz ordaina eskuratu eta prebentziokoak eskuratzen direla, zehapen jarduera guztiak zentzurik zabalenean hartuta.
- Zuzendaritzak ofizios jardun dezake informazio eraginkorra hornitzeko ikerketen egoeraren gainean eta jazotako biktimizazio terroristei buruzko zehapen prozeduren gainean, betiere, kalteturiko pertsonak hori nahi badute. Halaber, biktimen euren auzira bertaratzeko aukerak ere eskainiko dira.
- Zuzendaritzak biktimei, zentzurik zabalenean hartuta, zehapen prozedura osoan zehar laguntzea susta dezake, horretarako gai honetan trebatutako langileak jarritz.
- Zuzendaritzak azterlan iraunkorrak egitea bultzatu eta haietan lagundu dezake. Azterlanak erakunde zientifiko batek egingo litzuke biktimizazioaren eraginari eta biktimek Justizia Administrazioarekiko duten gogobetetasunari buruz, esku hartzen duten agente ezberdinak eta egon daitezkeen zehapen erantzunen aurrean dituzten jarrerak zehaztuz. Azterlan horren oinarrian, epaiketa egin ondorengo edo epaiketarik gabe behar besteko denbora egin ondorengo inkesta pertsonal labor bat egon daiteke. Inkesta horrekin lagundu egin beharko litzateke biktimei kezka hitzez adierazten, biktimizazioa murrizten, eta ordura arte aintzat hartu ez diren eskari eta interes legitimoak biltzeko helburua nagusi izango litzateke. Azterlan horien emaitzak ikusita, hala badagokio, indarrean dagoen legedia hobetzeko edo moldatzeko beharra aztertzea komeniko litzake.
- Horretarako eskumena duten erakundeek akusazio publikoa egiteko aukera aztertu beharko litzateke, horren bidez ekintza terroristak euskal gizarte osoaren aurkako delitua direla sinbolizatzeke eta biktima zehatzek babesa dutela erakusteko.
- Administrazio eskudunei helarazi egin behar zaie beharrezkoa dela bereizkeriak saihestea Terrorismoaren Biktimekiko Solidaritateari buruzko Legearen aplikazioari dagokionez (egun erreforma bidean).
- Terrorismoaren Biktimen Sare Europarraren eta Europako Kontseiluaren markoan planteatzen ari diren ekimenak aztertu beharko lirateke terrorismoa Nazioarteko Gorte Penalaren eskumenpeko nazioarteko krimenen artean sartze aldera.

IV. ORDAINA ESKURATZEKO ESKUBIDEA

Ordaina (4/2008 Legeko 5. art.)

“1.- Euskal botere publikoek, biktimekiko elkartasunaren printzipioa oinarri hartuta eta lege honetako III. Tituluan aurreikusten den laguntza integraleko sistemaren bitartez, biktimei erreparazio eraginkorra eta integrala egitea sustatuko dute, lehengoratzeko, kalte-ordainak emateko, errehabilitatzeko, laguntzeko eta kalte morala ordaintzeko neurriak hartuz.

2.- Lege honetako III. tituluan aurreikusitako laguntza integraleko sistema aplikatze-rakoan printzipio eta xede hauei emango zaie lehentasuna:

- a) Biktima, ahal den neurrian, kaltea egin aurreko egoerara itzul dadin ahalegintzea.*
- b) Biktimari askatasuna, identitatea, familiako eta gizarteko bizitza eta bizitza politikoa berreskura ditzan laguntzea.*
- c) Biktima bere bizilekura itzul dadin eta bere lanean baldintza egokietan berriro has dadin sustatzea, edo, hala badagokio, bizilekua aldatu eta lanera itzultzen lagunduko dioten baldintzak ezartzea.*
- d) Biktimaren egoera aintzat hartuta, ahalik eta azkarren babes eta laguntza sistemaren prestazioak eskuratzeko erraztasuna bermatzea.*
- e) Biktimaren eguneroko bizitzako eremuak zaintzea, ekintza terroristak eremu horietan egindako kaltea leunduko duten ongizate-baldintzak sortzeko.*

3.- Erreparazio-neurrietan sartzen da, halaber, hainbat jarduera publiko bultzatzea, biktimei ordain morala emateko eta haien duintasuna, izen ona eta eskubideak jendaurrean lehengoratzeko. Horrela, honako hauek sustatuko dira biktimekin adostuta eta, hala badagokio, haien elkarrekin: omenaldiak egitea, oroigarriak altxatzea, terrorismoaren biktimei aitortpena egiteko eta horiekiko enpatia izateko tokiko ekimenak sortzea, bakerako eta elkarbizitzarako hezkuntza-proiektuetan biktimen lekukotzak egotea, bai eta terrorismoaren biktimei babesa eta aitortpen sozial, etiko eta politikoa erakusteko izaera sinbolikoa duten bestelako adierazpideak izatea ere”.

Biktimekiko solidaritateak hurrengo printzipioek gidatutako ordaina exijitzen du: indarkeria terroristari legitimazioa kentzea, osotasuna, malgutasuna, koordinazioa eta parte-hartzea.

4/2008 Legeko zioen azalpeneko 50. paragrafoan aitortu egiten da kalte asko “konpenezinak” direla. Konpondu ezin daitezkeen kalte horiek aitortzeak haien duintasuna aitortzea esan nahi du, eta, aldi berean, berriro ez errepikatzeke prebentzioa edo bermea jartzeko nahiz bigarren mailako biktimizazioak saihesteko konpromisoa hartzea. Alor honetan garatzen den biktimen aldeko politika ororen buruan, segurtasun eta laguntza alderdi ezberdinetan –osasuna, etxebizitza aldaketak, lana, irakaskuntza eta trebakuntza, kalte materialak konpontzea, eta abar–, terrorismoari legitimazioa kentzeko printzipioa eta Zuzenbide Estatuaren barruan herritarren aniztasuna berrestea egon behar dute.

Ordaina arautzen duen legean espresuki aipatzen diren printzipioen artean, hurrengo bostak daude:

- a) Heinekotasuna, malgutasuna, egokitzapena eta integralitatea (4/2008 Legeko zioen azalpeneko 52. eta 53. paragrafoak).
- b) Irizpide zabala eta zehatza babes eta laguntza sisteman, hau da, solidaritatean eta administrazio prestazioetan (zioen azalpeneko 8. paragrafoa).

- c) Azkartasuna eta biktimaren aldeko tratua [26.1.b) art., zioen azalpeneko 72. paragrafoa]. Honek biktimaren beraren balizko ahultasunaren kontzientzia hartzen du [26.1.a) art.].
- d) Agente publikoen (estatu, autonomia erkidego, foru eta toki mailakoen artekoa) eta pribatuen arteko koordinazioa, biktimen elkarteen euren parte-hartzearekin (zioen azalpeneko 19. paragrafoa; 4., 6. eta 26.2. art.).
- e) Ordaina gidatzen duen helburua hau da: “*biolentzia errotik deslegitimatzea*” eta “*berariaz onartzea inoiz ez dela biolentzia justifikatzeko arrazoirik izan*” (zioen azalpeneko 51. paragrafoa). Ordaina, paragrafo horren arabera, ez da ekintza puntuala edo aukerakoa, baizik eta helburu hori lortzera zuzendutako hainbat ekintza zehatzez osatutako prozesua. Ekintza horiek, nazioarteko araudiaren beraren eskakizunak gorabehera, islatu egin behar dira berriro ez errepikatzeko berme jakin batzuetan.

Eremu horretan jardun zehatz hauek planteatzen dira:

- Konponketari buruzko hainbat betebeharrak publikok 4/2008 Legearen araudia garatzean jarri beharko lukete arreta. Lege horren arabera, araudiaren garapen posibleek Eusko Jaurlaritzaren eskumenekoak diren sei alderdi barne hartuko lituzkete.
 - A. Terrorismoaren Biktimen Partaidetzarako Euskal Kontseiluaren eraketa eta funtzioak (6.5 art.).
 - B. Prestazioen garapena kalte materialak arintzeko nahiz osasun psikologikoari, irakaskuntzari, laneko trebakuntzari, etxebizitzari eta lanari uztartutako berariazko neurriak (zioen azalpeneko 70. eta 72. paragrafoak).
 - C. Ekintza terroristekin lotutako jazarpena, mehatxua edo hertsapena jasaten duten pertsona fisiko edo juridikoek diru-laguntza eskuratu ahal izango dute beren etxebizitzetan, establezimenduetan eta ibilgailuetan segurtasun-sistema egokiak instalatzeak dakartzan gastuak ordaintzeko, erregelamendu bidez ezartzen den moduan (17. art.).
 - D. Prestazioak koordinatzeko organo eskumenduna izendatzea (25. art. eta 4. xedapen iragankorra). Organo horrek berehala jarduteko protokoloa diseinatu behar du, etorkizunean jazotzen diren atentatuentzako (3. xedapen gehigarria).
 - E. Eusko Jaurlaritzak beharrezko aldarazpenak aurkeztuko dizkio Euskal Funtzio Publikoari buruzko ekainaren 6ko 6/1989 Legeari, bertan jasotako arauetatik eratortzen direnak horiek (3. azken xedapena).
 - F. Erregelamendu bidez aurreikusiko da aparteko epea irekitzea, sei hilabetekoa izango dena, kalte materialak erreparatzeko laguntzak jasotzerik izan ez dutenek, eskabidea formalizatu gabe urtebete igaro zelako, ekintza terrorista gertatu zen unean terrorismoaren biktimei laguntzeko indarrean zegoen programan sartzeko eskatu ahal izateko (3. xedapen iragankorra).
- Konstituzio jurisprudentziarekin bat etorritik, lanaren, etxebizitzaren, irakaskuntzaren alorretan edo beste alor egoki batzuetan hartzen diren bereizketa positiboko

- neurri guztiak bidezkoak eta proportzionalak izan behar dira biktimizazio prozesuekiko. Arrazoizko eta proportzional izate hori ezingo da benetan egiaztatu, esparru bakoitzean berariazko azterlanik egiten ez bada.
- Beharrezkoa bada, ETAk mehatxupean dituen pertsonen nahiz haien zuzeneko senideek laguntza psikosoziala eskuratzea erraztu behar da.
 - Politika berritzaileak eta eraginkorrak sustatu behar dira lanaren esparruan, norberaren eta familiaren biktimizazioaren eraginak eta, zentzurik zabalenean, biktimen lana (zauritutako pertsonen edo bizirautea lortu dutenei dagokienez) bateratzea posible izan dadin.
 - Neurri zehatzak antolatu behar dira mehatxatuta dauden taldeentzat eta haien senideentzat, horiek Euskadin bizi diren edo jasandako jazarpenegatik alde egin behar izan duten alde batera utzita. Talde profesional bakoitza aintzat hartu behar da, laneko bizitzan sortutako ondorioak arintze aldera.
 - Etxebizitza aldaketak erraztu behar dira jazarpen indarkeria jasaten duten pertsonentzat, mehatxua eta derrigortzea badagoela egiaztatu ondoren.
 - Babes pedagogikorako neurri teknikoak pizteaz gain, gizarte babeseko taldeak eratu behar dira trebakuntza eta irakaskuntzako zentroetan bertan, erresilientzia prozesuetan elementu osagarri den heinean. Horren berri izateak, halaber, pertsona guztien irakaskuntza eta trebakuntza aberasten du.
 - Garrantzia berdina eman behar zaie kalte psikologikoei zein fisikoei, horiek biak biktimizazio terroristak eragindakoak direnean. Epe labur, ertain eta luzera kontuan hartu behar dira osorik, lesio ezberdinak ebaluatzeko berariazko baremoa edukiz.
 - Kalte psikologikoei dagokienez, estaldura zabaldu egin behar zaie hildakoen, zaurituen, mehatxaturikoen edota derrigorturikoen senide guztiei, horiengan biktimizazio terroristak ondorioak izan baititzaie epe labur, ertain eta luzera. Estaldura horrek kontuan izan beharko litzuke gai honen alorrean egindako ikerketa biktimologiko solido eta aurreratuenetan eskuratutako emaitzak.
 - Praktika onen gidaliburuak egitea sustatu behar dute, babesaren kalitatea, eraginkorra eta gizakioia, bermatze aldera. Gidaliburu horiek segurtasun pribatuko enpresen, Herrizaingo Sailaren eta mehatxatutako talde profesionalen artean sustatuko lirateke. Pertsona babestuaren eta haren bizkartzainaren artean haren erremantziak bermatzea litzateke kontua.

V. EGIA JAKITEKO ESKUBIDEA

Egia (4/2008 Legeko 7. art.)

“1.- Euskal Autonomia Erkidegoko botere publikoek ekintza terroristetatik eratoritzen diren giza eskubideen urraketari buruzko egia eta biktimizazioaren benetako arrazoiak ezagut daitezela lagunduko dute, bai eta egia hori jendaurrean aitortu dadin ere, biktimek eta haien familiakoek horretarako duten eskubidea betetzeko.

2.- Horretarako, neurri aktiboak hartuko dituzte:

a) Biktimen memoria eta aitortpena ziurtatzeko, lege honetako 4. artikuluan aipatzen diren ekimenetan biktimek parte har dezaten, presentzia izan dezaten eta arretaren erdian egon daitezela bultzatuz.

b) Biktimek eta haien familiakoek beren eskubideen defentsarako eta ikerketa historikorako datu edo informazio garrantzitsua dagoen artxibategi ofizialetara jotzeko duten eskubidea bermatzeko eta/edo sustatzeko.

c) Biktimak identifikatzeko, haien nortasuna edo egonlekua ezezagunak direnean, edo heriotza izan bada, lurperatuta dauden tokia ezagutzeko”.

Biktimizazio prozesuak zabalera, aniztasun eta dinamismo osoz ezagutzeko ikerketak eta azterlan zientifikoak sustatu behar dira. Horrela, modu dinamikoan eta informazio alderatuarekin, aurre egin ahalko zaie biktimen behar ezberdinei, jasandako bidegabekeria larrien gizarte kontzientziaziazioa hasita.

Arartekoak txosten honetako galderak erantzuteko deia luzatu zion hainbat euskal udalerriri. Horietatik lauren bat, Gipuzkoako Lurralde Historikoan kokaturikoak nagusi, isilik geratu zen, eta hortik ondorio negatiboa ateratu daiteke egia jakiteko eskubidea nahiz biktimek memoriarako duten eskubidea betetzeari dagokionez.

4/2008 Legeko zioen azalpeneko 1. paragrafoan aitortu egiten da terrorismoak eragindako kalte pertsonal eta sozialen tamaina, baina baita gizarte kontzientziaziazioa falta dela ere, eta, beraz, analisi eta azterlan zorrotzak falta direla ere. Espero dugu txosten honekin ezagutza hobea ematen laguntzea, bai, behinik behin, errealitate konplexu honen esparru batekoa.

4/2008 Legeko zioen azalpeneko 19. paragrafoan adierazten den moduan, *“laburbilduz, abiapuntua egia eta memoria dira, eta hortik abiatuta finkatzea zer gertatu den eta zer gertatzen ari den, eta zergatik gertatu den eta zergatik oraindik ere gertatzen ari den”*. Txosten honetatik eratorritako mugen barruan, biktimizazio esperientzietan buruzko txosten honetako bi kapituluak sakondu egin dute zergati horretan bizipen subjektiboetatik abiatuz, baina prebenitzeko gomendio batzuk ateratzea ahalbidetzen duten gizarte ondorioak ikusiz.

Egia jakiteko eskubidea memoriarako eskubidea baino lehenago dator: *“Egiak gertakariak ezagutzeko esan nahi badu, memoriak, berriz, gizarteak gertakari horiek aitortzeko esan nahi du”* (zioen azalpeneko 55. paragrafoa). Zioen azalpeneko 54. paragrafoak honela laburbiltzen du biktimek eta gizarteak egia jakiteko duten eskubidea: *“gertakariak guztiz eta osorik ezagutzeko, gertakarietan nortzuek hartu zuten parte*

jakitea eta egindako urraketen inguruabar espezifikoak eta motibazioak ezagutzea". Guztiaren berri edukitzea lan paregabea izan daitekeela jabetuz, eta, edonola ere, bertatik kanpo dimensio subjektibo batzuk gera daitezkeela jakinda, ikerketa zientifikoek aukera emango dute herritarrek ezagutzen ez dituzten esparruei argia emateko. Horren helburua biktimizazioa murriztea izango da. Bereziki sustatu behar dira biktimizazio arrisku altuko eta gizartearen eta erakundeen aldetik babesgabetasun egoeran dauden taldeei buruzko xehetasun azterlanak eta ikerketak, batez ere landa esparruetan eta udalerrri txikietan.

Beharrezkoa den lankidetzaren printzipioaren kaltetan izan gabe, aintzat hartu behar da Biktimologiaren eta biktima elkarten arteko bereizketa, eta ikerketa biktimologikoak sustatzeko betebeharrak publikoak azpimarratu.

Lehen eta bigarren mailako biktimizazioak jarrera kritiko, zorrotz eta eszeptiko osasuntsua bultzatu du terrorismoaren biktimengan eta haien eskubideak babesteko elkarrengan. Jarrera hori beharrezko da sorginkeria faltsuetan ez erortzeko eta haien interes legitimoak zaintzeko. Gidaria benetako gizarte justiziaren bilaketa izan behar da. Jarrera hori alor honetako interpretazioen inguruan ageri den iluntasun estalkia murrizten laguntzen duen ikuspegi zientifikoaren parekoa da.

Hala eta guztiz ere, biktimen eskubideen borrokaren benetako bultzatzaile izandako elkarrengandako mugimenduak ez dira nahastu behar gizarte zientzia erako Biktimologiarekin. Biktimologiak datu alderatuak ematen dizkigu, eta horien bitartez printzipio zientifikoaren ondotik sortutako biktimen aldeko politikak egitea posible da, hau da, politika horiek egon daitezkeen objektibotasunaren, sinplifikazio konplexuaren eta dialektikaren bitartez antolatzen dira. Horrela, ikerketa oro testuinguru bakoitzean ezagutza fidagarriko ekoizpen amaiezinen prozesu gisa hartzen da, nahiz eta behin-behinekoa izan. Euskadiko biktimizazio terroristari buruzko ikerketa zientifikorik gabe, ez dugu behar bezala oinarritutako biktimen aldeko politikarik edukiko, eta, ondorioz, bigarren mailako biktimizazioa sakontzen lagunduko da. Horregatik guztiagatik, eta beste autonomia erkidego eta herrialde batzuen aldean, deigarria da oso Euskadin katedrarik edo berariazko ikerketa zentrorik ez egotea biktimizazio terroristen gainean.

Alor honetan susta litezkeen ekintza zehatz modura, hauek nabarmenduko genituzke besteak beste:

- Euskal Autonomia Erkidegoan gertatutako biktimizazio terroristako esperientzien balio unibertsala aitortu egin behar da, izan ere, giza eskubideekiko konpromisoa dira bidegabekoa erabat den egoera batek sortutako sufrimenduaren aurrean. Eragindako biktimizazioaren ezagutza pizteko, sustatu egin behar dira materialak bildu, sistematizatu, artxibatu eta maileguan uzteko ekintzak. Horiek, aldi berean, uztartu egiten dira bakerako hezkuntzarekin. Horretarako, komenigarria litzateke elkarrekin, unibertsitateekin eta erakunde zientifiko eta kulturalarekin hitzarmenak sinatzea. Helburua berariazko dokumentazio zentroak sortzea litzateke terrorismoaren biktimen gainean eta maila autonomikoan, foru eta udalekoan. Udal esparruan, gaiaren alorreko argitalpenekin eta dokumentalekin eraturako fondoak sortzea azpimarratuko litzateke.

Gainera, ahozko artxiboak garatzeko aukeran pentsa daiteke, batez ere udalerrri bakoitzarekin lotura estua duten biktimekin eginak (jatorria bertan dutenak, bertan bizi direnak edo biktimizazioa jazo den udalerrian). Hemen “biktimaren” kontzeptu zabala erabili behar da, mehatxaturiko pertsonen gainean eta baita senide eta lagunengan ere eragindako biktimizazioa sartze aldera. Biktimen lekukotzek balio metodologikoa, pedagogikoa eta, luzeran, baita historikoa ere dute terrorismoaren azterketan eta prebentzioan, giza eskubideak urratzen dituen fenomenoak izaki.

- Gizartearen eta erakundeen aldetik aitortu egin behar da terrorismoaren biktimiek, mehatxaturiko pertsonak barne, egi politikoa irudikatzen dutela, izan ere, eraso edota mehatxu egin diete euskal gizartearen herritar aniztasuna sinbolizatzeagatik eta askatasuna defendatzeagatik.

VI. MEMORIARAKO ESKUBIDEA

Memoria (4/2008 Legeko 8. art.)

“1.- Memoriarako eskubideak bere baitan hartuko ditu ekintza terroristak jasan dituzten herritar errugabe guztiek nozitutako bidegabekeriak. Euskal botere publikoek bakean eta askatasunean oinarritutako elkarbizitza lortzen eta biolentzia erabat eta errotik deslegitimatzen lagunduko duen memoria kolektiboa finka dadin sustatuko dute.

2.- Memoriarako eskubidean, halaber, funtsezko elementua izango da terrorismoaren biktimen esanahi politikoa, eta esanahi horren baitan terrorismoak bere proiektu totalitarioa eta baztertzaila inposatze aldera suntsitu nahi duen guztia dago: Zuzenbide Estatu demokratikoaren ezaugarri diren askatasunak eta elkarbizitza integratzailea izateko herritarrek duten eskubidea. Terrorismoaren biktimen esanahi politikorako ezinbestekoa da herritarrek horren aitortpena gizartearen egitea.

3.- Memoria eta terrorismoaren biktimen esanahi politikoa irauaraztea funtsezko tresna da orobat terrorismoaren deslegitimazio etiko, sozial eta politikoa egiteko”.

Bakezko etorkizun baten oinarrian herritarren memoriarako politikak egon behar dira, zehatzak eta aktiboak, herritarren pluraltasunaren etengabeko babesaren balioa berretsiz eta, orokorrean, giza eskubideak eta betebeharrak berretsiz.

Memoriak zera eskatzen du: *“Jendaurrean eta ofizialki aitortzea errugabe bati eragindako sufrimendua eta biktima izateagatik duen esanahi politikoa”* (4/2008 Legeko zioen azalpeneko 55. paragrafoa). Zentzu horretan, *“Euskadin (...) bai Jaurlaritzak bai Legebiltzarrak irmotasun eta seriotasun osoz adierazi dute gure elkarbizitzaren etorkizuna biktimetikiko memoria oinarrituta eraiki beharko dela, halabeharrez”* (zioen azalpeneko 5. paragrafoa).

Biktimen eta gizartearen eskubide bat bada ere, hura zehazteko modua banakakoa izan behar da, izan ere, falta direnen, bizirautea lortu dutenen, senideen eta biktimen lagunen memoriari buruz hitz egiten da (zioen azalpeneko 57. paragrafoa). Edonola ere, *“memoria bateratuaz”* ari gara biktima guztiak gizartearen kide baliotsu eta ordezkazekin

direla baieztatzeko. Memoria “terrorismoaren deslegitimazio etiko, sozial eta politikorako funtsezko elementua da”. Memoria etorkizunari begira dagoen iragana da, gizarte “libre eta gehitzailea” eraiki ahal izateko. Berriro ere, biktimen esanahi politikoa “memoriaren funtsezko alderdia” da, biktimizazioak, bizitzeko eskubidea, adierazpen askatasuna edo osotasun fisiko eta morala izateko eskubideak ukatzea ez ezik, herritar multzo anitzetik kanpo uztea ere badakarrelako (zioen azalpeneko 59. eta 60. paragrafoak eta 9. artikulua).

Lehen esan denaren aurrean, Ararteko erakundearekin lankidetzan aritu diren udalerrietatik %19ak bakarrik garatu ditu biktimen memoriaren eta terrorismoa gaitzestearen aldeko ekimenak. Ekimen horiek, funtsean, udaletxeetan pankartak erakustea, monolito eta monumentuak jartzea edo toki publikoak terrorismoaren biktimen izenekin edo bake balioen izenekin deitzea izan dira.

Alor honetan susta litezkeen ekintza zehatz hauek planteatu ditugu:

- Berariazko atalak sortzea terrorismoaren biktimei buruz erakundeetako, udalerrietako eta foru organoetako web orrialdeetan –edo hala badagokio, linketan–. Eusko Jaurlaritzak jada sortu dituenak, funtsean Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzaren eta Eusko Legebiltzarraren bitartez (bereziki adierazgarria da ETAREN biktimen erakusketarengatik sortutakoa 2008an), aldizka eguneratu eta ebaluatu behar dira.
- Udallerri guztietan, eta, halaber, biktimizazio terrorista bizi izan dutenetan, terrorismoaren biktimen memoriarako kale edo instalazio publikoak egotea sustatzea, pertsonalizatuta eta biktimaren parte-hartzearekin. Halaber, urtero, harekin zerikusia duen hezkuntza jardueraren bat antolatzea.
- Terrorismoaren biktimak oroitzeko eta begirunea erakusteko egiten diren ekimenek gogoan izan behar dute terrorismoaren biktimek duten esanahi politikoa. Hau da, herritar izaera kendu nahi izan zitzaizela indarkeria erabiliz eta bizitzeko eskubidea eta beste oinarriko giza eskubide batzuk murriztuz, modu totalitarioan eta antidemokratikoan, helburu politiko batzuk lortzeko. Horrenbestez, bidegabekeria konponezina gogoratzean eta terrorismoari legitimazio etikoa, soziala eta politikoa kentzeko konpromiso aktiboa edukitzean datza, berriro ere jazo ez dadin. Biktimen duintasuna berretsi egin behar da eta haien herritar talde batekoak izatearen sentimendua sustatu.

VII. BAKE, ASKATASUN ETA BIZIKIDETZA ESKUBIDEAK

Bakea, askatasuna eta bizikidetza (4/2008 Legeko 9. art.)

“1.- Herritarrengan, pertsona talde batengan edo partikularrengan izu-egoera sortzeko asmoz indar ez-legitimo baten erabilera edo mehatxua ezin justifikatuzkoa da edozein egoeratan, edozein izanda ere justifikatu nahi izateko erabil daitezkeen gogoeta politikoak, filosofikoak, ideologikoak, arrazakoak, etnikoak, erlijiosoak edo bestelakoak.

2.- Euskal botere publikoek, beren eskumenen eremuan, Zuzenbide Estatu demokratikoan aurreikusitako neurriak hartuko dituzte eta guztiak bideratuko dituzte pertsonen eta taldeen askatasuna, segurtasuna eta berdintasuna eraginkorrak eta benetakoak izan daitezen sustatzeko eta hori eragozten dituzten oztopoak kentzeko.

3.- Horretarako, euskal botere publikoek:

a) Pertsonak bakean eta askatasunean eta biolentziarik, beldurrik, zapalketarik edo larderiarik gabe bizitzeko eskubidea begiratuko dute, gai politikoei buruzko edo bestelako ezadostasunak soil-soilik bitarteko demokratikoak erabilia konpontzen dituztelarik, albo batera utzita indar ez-legitimo baten erabilera edo mehatxua.

b) Hezkuntza-sistemaren maila guztietan bakearen eta giza eskubideen aldeko heziketa eta balio demokratikoen sustapena bultzatuko dute.

c) Gizarte-hedabideek oro har balio demokratikoekin, giza eskubideekin, bakearekin eta askatasunarekin konpromisoa izan dezaten sustatuko dute, eta bermatuko dute horien aurkako adierazpenak ez direla zabalduko euskal Autonomia Erkidegoko hedabide publikoetan, edo bestela gizarte aske eta demokratiko baten balioekin konprometituta dagoen editorialen ikuspuntutik jasoko direla.

d) Terrorismoaren deslegitimazio etiko, sozial eta politikorako neurri aktiboak abiaraziko dituzte, Zuzenbide Estatu demokratikoaren zilegitasuna gizartean sustatuz eta, gure askatasunen eta bakezko elkarbizitzaren berme gisa, elkarbizitza integratzailerako arauetan antolatuz.

4.- Balio demokratikoak eta giza eskubideak sustatzeko egoki iriztitako ekimenetan, terrorismoaren biktimen lekukotza eta partaidetza kontuan hartuko dira”.

Administrazio ezberdinen jarduera guztietan, hezkuntza eta kultura agentzekiko eta hedabideekiko harremana barne, berretsi egin behar da ez duela inolako justifikaziorik askatasunari eta aniztasun politikoari egindako erasoak, gure bizikidetza Zuzenbide Estatuari zor zaion errespetuan oinarritzen baita. Botere publikoek bizikidetza hori bermatzeko betebeharra dute, horretarako terrorismoa prebenitzeko lehen, bigarren eta hirugarren mailako neurriak martxan jarritz.

Biktimizazio terrorista gehienak ezin dira konpondu, eta horrek esan nahi du biktimek ezin diotela biktima izateari utzi, egunetik egunera bizikide izango duten bidegabekeria bat delako. Egoera bereziki traumatikoa da ETaren terrorismo iraunkorraren kasuan. Hala eta guztiz ere, biktimizazio horrekin bizitzen lagun dezaketen alderdiak bai bultzatu daitezkeela. Biktimek herritar gisa balio dutena eta herritarren taldean funtsezkoak direla etengabe berrestean datza, bai gizartean, bai erakundeen aldetik. Gauzak horrela, sustatu egin behar da biktimizazioak ez baldintzatzea biktimen aukera guztien garapena etorkizunean.

Biktimizazio terroristak alderdi pertsonalak eta pertsonen artekoak gainditzen ditu, dimentsio soziopolitikoei eragiteko. Biktimen minari aurre egiteak ez die bakarrik laguntza alderdiei heltzen; horrekin batera, herritar eta erakunde gisa ditugun erantzukizunak gain hartzea ere bada. Horrela bakarrik hasi ahalko dugu biktimizazioa deuseztatzeko eta lehengoratzeko sozialeko benetako prozesu bat, eta bertan terrorismoak ez du inoiz tokirik topatuko zigorgabetasunerako edo legitimaziorako. Horrela bakarrik sentituko dute biktima askok benetako ordaina eskuratu dutela, dauden aukeren barruan. Horrela bakarrik berretsiko dira biktimek irudikatzen duten Zuzenbide Estatuaren aniztasun eta errespetu balioak. Hainbat urtean jasandako abandonuaren aurrean, egun erakundeek erakutsi egin behar diete biktimei haiekiko hartutako konpromisoa benetakoa, egiazkoa eta iraunkorra dela.

Biktimei izugarritzko mina eragiten die gizartearen axolagabekeriak, batez ere bizilagun eta lankideengandik etorritakoak, baina baita erakunde publikoetatik etorritakoak ere, izan ere, erakundeek biktimei laguntzeko eta herritarren konpromisoa sustatzeko betebeharra dute. Konpromiso horren barruan, biktimek prebentzio neurri egokiak espero dituzte arrisku egoerarako, eta baita gizartearen aldetik arduratsuak diren eta terrorismoari legitimazioa kentzen dioten hezkuntza erakundeak eta hedabideak ere.

Udal eremuan, tokiko foro zibikoak sortzeari dagokionez, udalerrien %12ak bakarrik jarri du martxan ekimen hori, eta, zenbaitetan, edukia zehaztu gabe. Foru horien eraketa 2002ko maiatzaren 3ko EUDELen Deklarazioan ezartzen zen. Txosten honetatik ere beste datu bat atera daiteke: Ararteko erakundeari informazioa helarazi dioten udalerrietatik %45ak bakarrik erantzun du baietz demokrazia eta askatasuna defendatzeko eta euskal gizartearen aniztasuna errespetatzeko udal erabakiak hartzeari buruzko galdera (hori ere EUDELen 2002ko maiatzaren 3an onetsitako Deklarazio Zibikoan aurreikusi zen eta 2003, 2005 eta 2007ko legebiltzarreko erabakietan gogorarazi zen). Lurralde historikoen artean, Gipuzkoa nabarmentzen da berriro ere negatiboki, bai erantzun kopuru baxuagatik, bai akordioak onartu dituen udalerrri kopurua eskasa izateagatik. Edonola ere, akordio horiek onartu zituzten udalerrri guztiak 2002an egin zuten. Hori dela eta, erabakiak eguneratu egin behar dira eta erretorika hutsean geratzen ez direla bermatu. Horrela, zehaztu egingo da eta, beraz, aldizka ebaluatu, zein izan den helburu eta edukien garapena.

Erabakiak onartu ez izateko aitzakia gisa, ezin da esan eraso terroristarik egon ez dela edota kasuan kasuko lurraldean hildakorik egon ez dela, ezta biztanleria eskasa dela edo sakabanatuta dagoela ere. Gogoratu egin behar da giza eskubideekiko konpromisoa unibertsala dela, eta unibertsaltasun hori, gainera, zehaztu egiten da “euskal herria” izena talde terrorista batek legitimotasunik gabe erabiltzearekiko errefusean, eta hori udal bakoitzak terrorismo ekintzetan esku har dezaketean eta udalerritari lotuta egon daitezkeen pertsonetikiko prebentzio neurriak hartzeko duen betebeharraren kaltetan izan gabe.

Eskubide ezberdinen artean dauden loturak, zehazki memoriarako, ordaina eskuratzeko eta bizikidetzarako eskubideen artean dagoena, hezkuntza dimentsioan islatzen dira, biktimizazioak eta biktimizazio berriak etengabe prebenitzeko modu gisa bake kulturarentz abiatuz (zioen azalpeneko 63. paragrafoa). Horrela, 4/2008 Legeko II. Tituluan, eskubideei zuzendurikoa, hezkuntza 5. artikuluan (biktimen eskubidea ordaina

eskuratzeko) nahiz 9.3. artikuluan eta 9.4.an (herritarrek bakerako, askatasunerako eta bizikidetzarako dituzten eskubideak) aipatzen da.

Terrorismoari legitimazioa kentzea ordainerako politika oro orientatu behar duen printzipioa da. Berrito ez errepikatzearen funtsezko bermea balioen eta printzipio demokratikoen sustapena da, horretarako batez ere gazteenei zuzendutako bakean hezteko neurriak jarritz. Azpimarratu egin behar da Eusko Jaurkitzak, Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzaren Saileko Giza Eskubideen Zuzendaritzaren bitartez, aurreko legegintzaldian ekimenak bideratu dituela biktimen parte-hartzea bermatzeko, alor honetako hezkuntza ekintzetan lekukotza pertsonalen bitartez. Edonola ere, adierazi egin behar da ez dela erabateko garapenik egon alderdi zehatz honetan.

Alor honetako udal ekimenen barruan, txosten honen arabera udalerrien %14ak baka-rik aipatzen ditu giza eskubideen aldeko ekintzak eta, normalean, izaera orokorrekoak izaten dira. Gauzak horrela, hurrengoak aipatzen dira: bideo forumak; zinema zikloak; bakerako hezkuntzako ekintzak; haurrentzako programak; gida eta foileto argitalpenak; komunitatean bitartekaritza sustatzea; gatazkak ebazteko agenteak trebatzea; erakusketak; ludotekak berariazko jarduerekin; web orrialdeak lantzea; kontzertuak; sentsibilizazio kanpainak; sariketa deialdiak; jardunaldiak eta topaketak egitea; “Terrorismoaren Biktimen Memoriaren eta Oroitzapenaren Egun Europarra” (M-11) ospatzea... Ekintza horietako asko ez dira zehatzak eta parte-hartze gutxi dute Euskadin terrorismoaren biktima izandakoen aldetik. Gainera, beharrezkoa litzateke gai honetan duten benetako inpaktua ebaluatzea.

Hezkuntza politiken barruan, jarraikakoak eta zeharkakoak direnak, sustatu egin behar dira kriminalitate eta biktimizazio terroristaren aurrean erresistentziako eta babeseko gizarte faktoreak eta faktore pertsonalak. Azkenik, biktimen aldeko politika orok aintzat hartu behar ditu administrazio ezberdinek garatutako praktika onen adibideak edo beste herrialde batzuetan ebaluazio positiboa jaso duten esperientziak. Horrela, ideia berritzaileak ekarri ahalko dira, giza eskubideekin errespetu gehiagokoak izango direnak. Esparru teknologikoan eta zientifikokoan gertatzen den moduan, euskal erakundeek biktimen aldeko politikak sustatu behar dituzte terrorismoaren esparruan, XXI. mendean nabarmendu egingo direnak Zuzenbide Estatu bateko justizia, iraunkortasun eta eraginkortasun demokratikoagatik.

Alor honetan susta litezkeen ekintza zehatz modura, hauek nabarmenduko genituzke besteak beste:

Bizikidetzaren askearen bermeak

- Udalerri guztiek demokrazia eta askatasuna defendatzeko eta euskal gizartearen aniztasuna errespetatzeko hartutako udal erabakiak eguneratu egin behar dituzte, edo, halakorik ez badago, horiek sortu eta aldizka ebaluatu.
- Euskal erakundeek etengabe ebaluatu behar dituzte beharrezko neurrien egokitasunak, kasu bakoitzerako zehatzak, mehatxu eta hertsapen terroristak jasaten dituzten biktimen askatasuna (alor guztietan), bizitza, segurtasuna, ongizate fisikoa eta psikologikoa, duintasuna, bizitza pribatua eta familiakoa babesteko.

- Arreta egokia eman behar zaie polizia indar demokratikoen trebakuntzari, haientzako segurtasun neurriei eta gizartearen eta erakundeen aldetiko babesari, batez ere udalerrri txikietan destinoa dutenenak. Indarrean dauden eta eraginkorrak diren balio demokratikoak oinarritzat dituen bizikidetzak babestu behar da eta guztiz sustatu. Herritarren eta kargu publikoen askatasuna, duintasuna eta osotasun fisiko eta morala guztiz babestu behar dira horretarako beharrezkoak diren baliabideen bitartez.

Hedabideak

- Mehatxupean dauden kazetariei erakundeen eta gizartearen babesa erakusteko ekitaldiak piztu behar dira.
- Trebakuntzaren eta lankidetzarako protokoloen lanketaren bitartez, hedabideek, publikoek batez ere, biktimizazio terroristaren kontzientziatorako balio behar dute, bidegabekoa eta justifikazina, heterogeneoa, konplexua eta dinamikoa den fenomeno bat den heinean. Saihestezina da iritzi kritikoa bultzatuko duen iritzi publikoa, behar bezala informatuta dagoena, eratzeko konpromisoa hartzea.
- Hedabideek biktimizazioa deuseztatzeko prozesuen gaineko informazioaren alde eta biktimen lehengoratzeko sozialaren alde egin behar dute, estigmak saihestuz. Biktimen euren aniztasunaren aberastasuna erakutsi behar da, eta baita gizarte eta erakunde babesean eraginkorrek direla erakutsi duten gizarte mekanismoak ere.
- Prentsa eta adierazpen askatasunarekiko errespetuaren barruan, nahiz informazioa emateko eskubidearen barruan, mugak terrorismoaren biktimek duintasuneko eta segurtasunerako duten eskubideak jartzen ditu. Hedabideak erantzule dira biktimen duintasunari edota bizitza pribatuari edo familiakoari kalte egin diezaioketen gauzetan sartzen badira, sartze hori morbozko irudi edo aipamenak, edo irudi edo aipamen faltsuak, sensazionalistak edo friboloak egitearekin gauzatzen direla ulertuta. Gainera, hedabideek ezin dute lagundu biktimak eta haien senideak arriskuan jartzen.

Hezkuntza

- Etorkizuneko biktimizazioak ekiditeko biktimek duten eskubideak eskatzen du herritarrak gorroto eta beldurrik gabe heztea, balio demokratikoak etengabe babesteko konpromisoa hartzea, eta helburu pertsonalak zein politikoak lortzeko bitarteko demokratiko eta baketsuak erabiltzea, horrela bermatuko baita askatasunezko eta justiziako bizikidetasuna.
- Prebentziorako neurri guztiekin gertatzen den bezala, hezkuntzaren alorrekoek faktore anitzeko ikuspegia, dinamikoa eta beste sozializazio agente batzuekiko koordinatua eduki behar dute. Bertan, lehen mailako prebentzioko edo prebentzio orokorreko alderdiak, bigarren mailakoak edo arrisku taldeenak eta hirugarren mailakoak edo zehatz eragindako pertsonenak jorratu behar dira, egon daitezkeen biktimei, gaizkileei eta biktimizazio testuinguruei begira.

- Jada existitzen diren zentro fisiko eta birtualetan dagoen material pedagogikoa erabiltzea bultzatu behar da, hau da, web orrialdeen bitartez eskura daitezkeen baliabideak, filmak, dokumentalak, prentsan agertutako albisteak, bideokonferentziak, erakusketak, museoekin eratutako akordio egonkorak eta dokumentu idatzi eta ahozkoen artxiboak erabiltzea bultzatu behar da.
- Kontzientziaziorako eta bizikidetzarako hezkuntzarako programen diseinuak eta ebaluazioak, ikasle taldeei eta gizarte zibileko foro guztiei zuzenduak, biktimen euren parte-hartzea eduki behar dute. Gainera, haien lekukotza pertsonalak eta programen hartzailerekin aurrez aurre aritzeko dauden aukerak saihestezinak dira programen eraginkortasuna eta parte-hartzaileen gogobetetasuna baloratzeko. Alor honetan interesgarriak izan daitezke ikerketa-ekintza sareak, teoria eta praktika batzeko eta biktimek terrorismoaren prebentzioan duten interesen gauzatzea etengabe hobetzeko.